

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ТА ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ»
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ПОГОДЖЕНО

Вченою радою Рівненського
обласного інституту післядипломної
педагогічної освіти
Протокол №04 від 30.06.2026

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказом департаменту освіти і науки
Рівненської обласної державної
адміністрації
№166 від 31.07.2026

Навчальна програма з позашкільної освіти
еколого-натуралістичного напрямку
гурток «Прекрасне поруч»
1 рік навчання

Рівне-2026

Автор-упорядник:

ПРОФОРУК Лілія – керівник гуртка КЗ «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради, вчитель біології та географії Дюксинського ліцею імені Н.А. Хасевича Деражненської сільської ради

Рецензенти:

ПРОФОРУК Михайло – завідувач лабораторії національного виховання Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

ВЛАСЮК Інна – методист комунального закладу КЗ «Центр національно-патріотичного виховання та позашкільної освіти» Рівненської обласної ради

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність навчальної програми «Прекрасне поруч» зумовлена необхідністю інтеграції теоретичних знань про природу рідного краю з активною практичною діяльністю. Програма спрямована на виховання екологічно відповідального покоління, розвиток особистісних якостей вихованців та формування культури екологічного мислення.

Новизна програми полягає в реалізації компетентнісного підходу та впровадженні інструментів формувального оцінювання. Це дозволяє не лише констатувати рівень знань, а й відстежувати індивідуальну траєкторію розвитку кожної дитини, вчасно надавати якісний зворотний зв'язок та адаптувати освітній процес до потреб вихованців.

Метою програми є формування екологічно свідомої особистості, здатної до комплексного дослідження природи рідного краю, готової до активної природоохоронної діяльності та творчості.

Основні завдання передбачають формування таких компетентностей:

- *пізнавальна*: засвоєння основ екологічного краєзнавства, методів наукового пізнання та особливостей природи регіону; розуміння правил безпечної взаємодії з довкіллям;
- *практична*: опанування навичок визначення природних об'єктів, орієнтування на місцевості, роботи з науковою інформацією та організації самостійної дослідницької діяльності з дотриманням правил техніки безпеки;
- *екологічна*: формування екологічної поведінки в повсякденному житті; розвиток екологічної свідомості й відповідальності; виховання громадянської позиції щодо захисту місцевих природоохоронних об'єктів;
- *творча*: здатність застосовувати набуті знання у нестандартних ситуаціях; розвиток креативності через виконання авторських досліджень, творчих робіт та моделювання екологічних процесів;
- *соціальна*: розвиток навичок командної роботи, здатності брати на себе відповідальність за спільний результат, презентувати власні досягнення та виявляти повагу до природної й культурної спадщини українського народу.

Реалізація програми передбачає широке використання активних методів навчання: дослідницькі проекти та експериментальна робота; фенологічні спостереження та екскурсії в природу; створення виробів із природних матеріалів, композицій і гербаріїв; проведення майстер-класів, екологічних квестів та тематичних виставок.

Контроль здійснюється шляхом моніторингу діяльності вихованців під час

практичних занять, оцінювання якості виконаних робіт, публічного захисту проєктів та аналізу результативності участі в масових заходах.

Навчальна програма розрахована на вихованців віком 10–15 років. Вона може бути реалізована в закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку.

Рівень навчання: основний (1-й рік навчання).

Навчальне навантаження: 180 годин на рік (5 годин на тиждень).

Розподіл годин за темами є орієнтовним. Керівник гуртка має право вносити корективи у зміст та структуру програми залежно від рівня підготовки вихованців, матеріально-технічної бази та природних умов регіону.

Навчальна програма адаптована до проведення занять у дистанційному форматі.

НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

№з/ п	Назва теми	Кількість годин		
		теорія	практика	разом
1	Вступ. Ознайомлення з планом гуртка	2	3	5
2	Фенологічні спостереження	7	8	15
3	Основи екології	12	8	20
4	Біорізноманіття рідного краю	10	10	20
5	Природа у вмілих руках	5	15	20
6	Водні ресурси рідного краю	10	10	20
7	Ґрунти рідного краю	5	5	10
8	Екологічна культура	7	10	17
9	Екологічний моніторинг	8	10	18
10	Природоохоронна діяльність	12	18	30
11	Підсумкові заняття	-	5	5
	ВСЬОГО	78	102	180

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

1. Вступ (5 год.)

Теоретична частина. Ознайомлення з планом роботи гуртка. Проведення інструктажу з БЖД. Види суспільно корисної праці з озеленення.

Практична частина. Екскурсія в осінню природу.

2. Фенологічні спостереження (15 год.)

Теоретична частина. Поняття фенології, її предмет і мета. Методика сезонних спостережень за рослинним і тваринним світом. Основи метеорологічних спостережень.

Практична частина. Ведення щоденника спостережень. Екскурсії в природу для фіксації сезонних змін у місцевій флорі та фауні. Підготовка та оформлення виставки «Дари осені». Дослідницький проєкт: «Фенологія в урбанізованому середовищі».

3. Основи екології (20 год.)

Теоретична частина. Екологія як наука. Класифікація екологічних чинників. Екосистема – центральний об'єкт екології. Природні та штучні екосистеми (агроценози). Середовища існування організмів. Біосфера як глобальна екосистема: структура та межі. Проблема вичерпності природних ресурсів.

Практична частина. Складання схем трофічних ланцюгів. Опис різних типів екосистем (ліс, озеро, луг). Дослідницькі проєкти: «Автомобіль – джерело хімічного забруднення атмосфери», «Оцінка екологічного стану пришкольньої території».

4. Біорізноманіття рідного краю (20 год.)

Теоретична частина. Різноманітність рослинного світу місцевості: групи, життєві форми, ресурси. Рідкісні, зникаючі та лікарські рослини краю. Класифікація та значення тваринного світу. Наслідки нераціональної господарської діяльності: винищення флори та фауни Землі.

Практична частина. Екскурсії (ліс, сад, луки). Складання карти рослинності. Спостереження за орнітофауною. Конференція «Аптека на підвіконні». Дослідницькі проєкти: «Дослідження біорізноманіття місцевої екосистеми», «Столітні дерева нашого краю».

5. Природа у вмілих руках (20 год.)

Теоретична частина. Естетика природи. Особливості використання природних форм у мистецтві. Технологія створення аплікацій та іграшок.

Практична частина. Еко-творчість: виготовлення об'ємних поробок та картин. Опанування техніки ленд-арту. Виготовлення аплікацій з насіння. Майстер-клас із флористики: створення зимових букетів та композицій.

6. Водні ресурси рідного краю (20 год.)

Теоретична частина. Гідрологічна мережа краю: водойми, підземні води, болота. Роль води в живих організмах. Причини дефіциту прісної води та джерела її забруднення.

Практична частина. Дослідження берегової лінії місцевих водойм. Облік джерел та нанесення їх на карту-схему. Операція «Джерело». Дослідницький проєкт: «Оцінка екологічного стану місцевої водойми» (аналіз якості води).

7. Ґрунти рідного краю (10 год.)

Теоретична частина. Склад, будова та типи ґрунтів місцевості. Хімічне забруднення та причини деградації ґрунтового покриву.

Практична частина. Лабораторний практикум: визначення механічного складу та дослідження кислотності (рН) ґрунту. Дослідницький проєкт: «Моніторинг якості ґрунтів своєї місцевості».

8. Екологічна культура (17 год.)

Теоретична частина. Екологічна етика. Відповідальне споживання. Система сортування та переробки побутових відходів.

Практична частина. Екологічні акції: «Прибирання криниці», «Озеленення пришкольної території». Конкурс-виставка «Друге життя непотрібних речей». Дослідницькі проєкти: «Від екології душі – до екології природи», «Еко-пакування: дослідження термінів розкладання різних матеріалів».

9. Екологічний моніторинг (18 год.)

Теоретична частина. Методологія збору та опису біологічних зразків. Показники забруднення довкілля. Використання вимірювальних приладів.

Практична частина. Робота з визначниками рослин і тварин. Технологія гербаризації. Моніторинг запиленості повітря та шумового навантаження. Дослідницький проєкт: «Біоіндикація забруднення повітря за допомогою лишайників».

10. Природоохоронна діяльність (30 год.)

Теоретична частина. Міжнародне співробітництво у сфері екології. Природоохоронна мережа: заповідники, заказники, пам'ятки природи. Червона та Зелена книги. Заповідні об'єкти Рівненщини.

Практична частина. Висаджування дерев. Екологічна толока. Організація екофестивалю для громади. Екскурсія до природного заказника «Суський». Виготовлення колажу «Червонокнижні види рослин». Екологічний квест «Тваринний світ». Дослідницький проєкт: «Рідкісні та зникаючі рослини нашої місцевості».

11. Підсумкові заняття (5 год.)

Практична частина. Творчий звіт: презентація медіапроєкту «Природа рідного краю». Підбиття підсумків, нагородження активістів гуртка.

ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

Після завершення навчання за програмою гуртка у вихованців мають сформуватися такі компетентності:

пізнавальна:

- оперує поняттями та термінами: екологічні чинники, екосистема, біорізноманіття, моніторинг, антропогенний вплив, сталий розвиток;
- знає правила безпеки життєдіяльності та санітарії під час польових досліджень і екскурсій;
- розуміє роль рослин і тварин у підтримці екологічної рівноваги та функціонуванні біосфери;
- називає представників флори та фауни рідного краю, зокрема тих, що охороняються Червоною книгою України та регіональними списками;
- орієнтується в основних екологічних проблемах України та законодавчих актах щодо охорони природи.

практична:

- здійснює екологічні дослідження: проводить вимірювання за допомогою польового обладнання та лабораторного приладдя;
- застосовує методи моніторингу: визначає стан повітря, води та ґрунту своєї місцевості, аналізує отримані дані;
- моделює екологічні зв'язки: складає схеми трофічних мереж та ланцюгів живлення у різних типах екосистем;
- прогнозує зміни в біогеоценозах під впливом діяльності людини;
- розробляє екологічні проєкти, створює маршрути екологічних стежок та проводить за ними екскурсії;
- використовує наукову літературу та цифрові ресурси для пошуку й верифікації даних.

екологічна:

- виявляє екологічно відповідальну поведінку в побуті та на природі, демонструє приклад етичного ставлення до живих істот;
- усвідомлює власну відповідальність за стан довкілля у своїй громаді;
- бере активну участь у природоохоронних акціях, конкурсах дослідницького спрямування та екофестивалях;
- обстоює необхідність збереження природних територій та об'єктів місцевого значення (наприклад, заказника «Суський»);
- популяризує ідеї дбайливого ставлення до природи через просвітницьку діяльність.

творча:

- пропонує власні гіпотези під час проведення навчальних досліджень;
- генерує нові ідеї та створює творчі продукти (екологічні проєкти, плакати, відеоролики тощо);
- створює макети екосистем, ланцюгів живлення тощо;
- виготовляє вироби з природного матеріалу за власним задумом.

соціальна:

- працює в команді над спільними проєктами;

- взаємодіє з однолітками задля досягнення спільної мети.

Компетентнісна характеристика випускника гуртка

Випускник гуртка – це екологічно грамотна особистість, яка не лише володіє системою знань про довкілля, а й має сформовану внутрішню потребу в захисті природи, володіє практичними навичками дослідницької роботи та готова до активної громадської діяльності у сфері сталого розвитку рідного краю.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вода у природі та житті людини : навч. посіб. / С. Супруненко, Л. Супруненко. – Київ : Шкільний світ, 2012. – 248 с.
2. Все про воду для майбутніх поколінь. Природа води : навч. посіб. для 6–7 кл. загальноосвіт. шк. / В. С. Яценко, В. А. Кравченко. – Київ, 2011. – 152 с.
3. Драган О. Творчі задачі з екології та методика їх розв’язання / О. Драган. – Київ : Шкільний світ, 2009. – 104 с.
4. Екологічні кризи – минуле і майбутнє / О. Г. Радченко // Паросток. – 2013. – № 1. – С. 9–12.
5. Екологічний вісник : науково-популярний журнал. – 2015–2017.
6. Концепція Нової української школи / Міністерство освіти і науки України. – Київ, 2016.
7. Освітні ресурси НУШ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nus.org.ua>
8. Офіційний сайт Міністерства освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua>
9. Типові освітні програми для закладів позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку. – Київ.
10. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я. П. Дідуха. – Київ : Глобалконсалтинг, 2009. – 900 с.
11. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І. А. Акімова. – Київ : Глобалконсалтинг, 2009. – 600 с.